УДК 336.71:330.146

Циганова
Надія Вікторівна
Кандидат економічних наук, доцент
(ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»)

ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ РЕКАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Кризові події останнього десятиліття продемонстрували суттєві проблеми функціонування банківської сфери, зокрема недостатній рівень капіталізації банків як у розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються. Особливу загрозу становлять системність кризових явищ і відсутність дієвих методів їхньої діагностики. Відплив ресурсів, зниження вартості активів і неможливість прогнозування їхньої динаміки, погіршення показників ліквідності та капіталізації змусили центральні банки вжити низку заходів. Зокрема, у Німеччині два санаційні банки отримали 2 млрд євро для фінансового оздоровлення банківського сектору. За сприяння німецького уряду було створено спеціальний фонд стабілізації фінансових ринків – SoFFin, завдяки якому відбувалось інвестування в капітал банків з метою рекапіталізації майже на 80 млрд євро, підтримка їхньої ліквідності, для чого було надано гарантій на 400 млрд євро, викуп проблемних активів на 20 млрд євро [1]. Зокрема, SoFFin здійснив рекапіталізацію Commerzbank AG на 18,2 млрд євро і Hypo Real Estate Holding AG на 7,7 млрд євро. Також Hypo Real Estate Holding AG було надано гарантій на 15 млрд євро для забезпечення ліквідності у кризових умовах [2]. З 2011 року ці функції покладено на Німецьку агенцію зі стабілізації фінансових ринків – FMSA. Проте політика кількісного пом'якшення по-різному сприймається представниками монетарної влади і наукових кіл, оскільки спричиняє знецінення грошової одиниці. Саме її застосування змусило подати у відставку голову Німецького федерального банку.

Вітчизняний банківський сектор потребує системних заходів щодо рекапіталізації банків. На фінансовий стан банків суттєво впливають скорочення ВВП і погіршення умов ведення бізнесу, глибока криза довіри до банків, що спричиняє масовий відплив ресурсів, погіршення

стану платіжного балансу і знецінення національної валюти, посилення інфляції, високі відсоткові ставки та скорочення золотовалютних резервів, зростання безробіття і зубожіння населення.

Рекапіталізація банків має відбуватися на основі поєднання зусиль власників і державного регулятора. Важливим є формування мотивації власників до підвищення параметрів капіталізації банків. Недостатньо використовуються можливості створення банківських груп і холдингів. Важливим є залучення нових власників, у тому числі й персоналу, для нарощування капіталу. Європейські банки практикували залучення кредиторів з подальшою конверсією боргів у власний капітал. Входження держави до капіталу банків також можливе, проте цей шлях може посилати неправильні сигнали власникам банку і майбутнім інвесторам, тому його використання має бути обмеженим. У бюджеті поточного року передбачені досить значні ресурси на ці потреби, проте це не розв'язує проблеми забезпечення капіталізації банків докорінно. Надмірна участь держави в капіталізації банків знижує мотивацію і відповідальність власників за свої дії. Проте з державними банками держава має діяти як власник, тобто приймати рішення щодо капіталізації або продажу активів.

Важливим інструментом рекапіталізації банків може стати продаж частини активів і зниження параметрів балансів. Цим шляхом пішли низка європейських та американських банків під час останньої кризи. Як свідчить зарубіжний досвід, цьому сприяє створення санаційних банків, ефективної системи оцінки і продажу активів. Проте на рівні банківської системи таке скорочення має свої межі, за якими призупиняється чи суттєво обмежується кредитування економіки. Дієва система оцінки активів має давати відповідь на питання, які з них слід продавати негайно, а які заморожувати до кращих часів. Також в Україні потрібно розв'язувати проблему фактичної відсутності системи продажу банківських активів та наявності фахових покупців на цьому ринковому сегменті. У світі ці проблеми частково розв'язують так звані *Bad banks*, куди, як у холодильник, можна розмістити банківські активи і тримати певний час. *Bad banks* створюються в умовах значної дестабілізації банківського сектору і потреби державного втручання з метою його стабілізації.

Керівництво НБУ вбачає суттєві проблеми в наявності значного числа невеликих банків, які є неконкурентоспроможними в умовах

фінансової глобалізації та масового приходу іноземних банків на вітчизняний ринок банківських послуг. У цілому погоджуючись із необхідністю забезпечення послідовного зростання вітчизняних банків та параметрів їхньої капіталізації, хочемо зазначити, що окремі моменти стратегії Національного банку в цій сфері не є безспірними. Ліквідація значного числа невеликих банків здатна підірвати довіру клієнтів до банківського сектору в цілому. Інформація про припинення діяльності окремих банків, запровадження в них тимчасової адміністрації і ліквідаційних процедур на тлі політичної та економічної нестабільності стимулюють населення до вилучення банківських депозитів навіть із надійних банків. Такі дії регулятора призвели до загального погіршення ситуації в банківській сфері. У банках, що ліквідуються, на початку року було зосереджено близько 15,2 млрд грн ліквідаційних активів, 58,4 млрд грн становили претензії до власників неплатоспроможних банків. Це спричиняє бум недовіри до банківської системи України в цілому. Зусилля держави мають бути спрямовані на відновлення довіри до банків. У кризових умовах державна влада у США та ЄС узяла на себе додаткову відповідальність перед вкладниками банків з метою недопущення втрати ними ліквідності. Уряди більшості європейських країн гарантували повернення кожного депозиту з проблемного банку.

Проблеми капіталізації вітчизняних банків пов'язані також із проблемами взаємної довіри власників банків і держави. Практика останніх десятиліть продемонструвала, що інвестиції в банківський капітал в Україні є надто ризиковані. Посилення регулятивних вимог, процедури тимчасової адміністрації та ліквідації несуть великі загрози для власників. Хитка довіра до банківського сектору посилює ризики інвестицій у банківський капітал. Капіталізація банків у розвинених країнах значною мірою базується на участі персоналу і населення в цьому процесі. Вітчизняні банки практично не застосовують цей ресурс, і проблема не лише в нерозвиненому фінансовому ринку, а й у надмірному ризику подібних інвестицій.

При вирішенні питань про ліквідацію банку слід зважувати, чи є він системно важливим, чи створюються передумови поширення проблем на інші банки, чи є можливість залучити додаткові ресурси власників, чи є банк потенційно привабливим із позицій його приєднання до іншої установи. Щодо входження до капіталу, то з боку держави – це

крайній захід, використання якого має бути обмеженим. Якщо банк не системний і не створює загрози стабільності інших банків, ФГВФО має приймати рішення про доцільність його реорганізації або ліквідації.

Суттєві зрушення в розв'язанні проблеми капіталізації банків відбулися під впливом запровадження рекомендацій Базельського комітету. Однак залишається ще багато невирішених питань, зокрема щодо методичних підходів з оцінки активів банків, на що буде спрямований «Базель IV». Кризові події показали, що наявні методики оцінки активів банків не надавали реальної картини щодо їхнього стану. Для оцінки капіталізації банків доцільним є застосування стрес-тестів та оцінки якості активів, що характеризує реальний розмір капіталу банків. Оцінка кризового знецінення активів має враховувати їхню динаміку в майбутньому.

Розвиток вітчизняної банківської системи потребує виваженої і науково обґрунтованої стратегії розвитку, яка має базуватися на таких концептуальних положеннях: консолідація банків на основі процедур злиття і приєднання за участі іноземних та державних інвестицій, забезпечення поетапної капіталізації банків на основі публічного розміщення акцій і створення систем захисту інтересів міноритарних акціонерів, забезпечення прозорості інформації щодо реальних власників банку, посилення відповідальності власників і менеджменту банків за викривлення даних фінансової звітності, недопущення виведення капіталу власників безпосередньо з банку, створення санаційного банку та дієвого механізму оздоровлення балансів банків, забезпечення ефективної системи моніторингу вітчизняного банківського сектору, формування банківської системи, конкурентоспроможної в умовах фінансової глобалізації та адекватної до потреб вітчизняної економіки. Ця стратегія має бути спрямована на відновлення довіри як основи стабільного функціонування банків. Це – основне завдання держави в цій сфері і ключова її відповідальність.

Стратегія має визначати необхідні для кредитування реального сектору параметри банківської системи. Важливо зберегти банківську конкуренцію і не допустити монополізації ринку банківських послуг. З другого боку, прискорення нагромадження капіталу в банківській сфері – базова передумова не тільки забезпечення міжнародної конкурентоспроможності українського банківського сектору, а й економіки в цілому.

Список рекомендованої літератури

1. Рекерс Г. Моделі рекапіталізації [Електронний ресурс] / Г. Рекерс. – Режим доступу : http://pfm.in.ua/files/files/pfm_document_561791f8e32af.pdf.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fmsa.de/de/soffin/leistungen/massnahmen-aktuell/index.html.